

Diagnostika rodinného prostředí žáka

1. Orientace v podmínkách rodinného prostředí (materiálně-ekonomických, demograficko-psychologických a kulturně-pedagogických)
2. Nové jevy v současných proměnách rodinného života
3. Funkce rodiny a pásmo její funkčnosti
4. Charakteristické rysy funkční rodiny

Orientace v podmínkách rodinného prostředí:

Materiálně - ekonomické faktory rodinného prostředí

- otázka zařazení rodiny a jejích aktivit do ekonomického makrosystému společnosti
- individuální spotřeba rodiny jako součást životního způsobu rodiny a z toho plynoucí aspekty
- problematika zaměstnanosti rodičů, otců i matek a vliv této skutečnosti na děti
- vliv techniky a technických prostředků na život současné rodiny a některé další otázky, např. materiální podmínky pro zájmovou činnost dětí, pro přípravu dětí do školy a podobně

Demograficko-psychologické podmínky rodinného prostředí

- přirozenou struktura rodiny a aspekty vyplývající z působení otcovského, mateřského, sourozeneckého a prarodičovského,
- vnitřní stabilita rodiny jako základna emocionální atmosféry rodinného prostředí a předpoklad existence a přirozeného rozvíjení všech dimenzí rodinného života

Pedagogická stránka rodinného prostředí

- hodnotová orientace a vzdělání rodičů
- míra pedagogizace rodinného prostředí- patrná například z připravenosti rodiny na výchovu dětí a z účelného využívání pedagogických prostředků v souladu s privátními a společenskými záměry a některé další podmínky, které mají vliv na vytváření postojů dětí k lidem, ke vzdělání, práci, kultuře, politice a vůbec k životu

Nové jevy v současných proměnách rodinného života

- pokles sňatečnosti a pokles porodnosti,
- zvyšování věku, ve kterém vstupují lidé do prvního manželství,
- rostoucí počet rodin, ve kterých pečuje o dítě jeden z rodičů,
- nárůst počtu lidí, kteří spolu mají děti bez oficiálního sňatku,
- zvyšující se počet lidí žijících bez dětí v nesezdaném soužití,
- trvale stoupající počet rozvodů

Funkce rodiny a pásmo její funkčnosti

Funkce rodiny jsou chápány jako úkoly, které plní rodina jednak vůči svým příslušníkům, ale také ve vztahu ke společnosti.

Za základní funkce rodiny jsou považovány funkce: ekonomicko – zabezpečovací, biologicko – reprodukční, odpočinku a regenerace tělesných a duševních sil, emocionálně-ochranná a funkce výchovně-socializační.

Výchovně-socializační vlivy rodiny jsou spolu s jejími emocionálně-ochrannými úkoly považovány za nejvýznamnější součásti působnosti rodiny na dítě.

Čtyři pásma funkčnosti podle J. Dunovského (1986, s. 38):

funkční rodina: nenarušená, schopná zabezpečit dítěti dobrý vývoj a prosperitu

- problémová rodina: s výskytem poruch některých funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém a vývoj dítěte v něm. Rodina je schopna řešit tyto problémy sama nebo s pomocí jiných
- dysfunkční rodina: s výskytem vážnějších poruch některých nebo všech rodinných funkcí, které bezprostředně ohrožují rodinu jako celek a především vývoj dítěte; tato rodina potřebuje soustavnou pomoc ze strany odborníků
- afunkční rodina: poruchy jsou takového rozsahu a kvality, že rodina přestává plnit svůj základní účel. Dítěti závažným způsobem škodí nebo dokonce ohrožuje jeho existenci; řešením je umístění dítěte v náhradní rodinné výchově

Charakteristika nejčastějších typů problémově zatížených rodin (Z. Helus, 2007, s. 153-163)

nezralou rodinu

přetíženou rodinu

ambiciózní rodinu

perfekcionistickou rodinu

autoritářskou rodinu

rozmazlující rodinu

liberální a improvizující rodinu

odkládající rodinu

disociovanou rodinu

Charakteristické rysy funkční rodiny (O. Matoušek, 1997, s. 133)

Funkční rodina se například projevuje:

- a) ve vnitřních vztazích tím, že na sebe berou její členové ohledy a respektují se,
- b) existuje v ní pevná aliance mezi rodiči, jasná hierarchie odpovědnosti,
- c) pozitivním hodnocením jedinečnosti jednotlivců,
- d) rovnováhou mezi potřebou sdílení a potřebou soukromí, ...,
- e) při komunikaci mezi příslušníky rodiny mluví každý za sebe,
- f) je otevřená pro nové myšlenky a nová řešení problémů,
- g) v komunikaci je hodně humoru,

h) realita je rodinou interpretována nezkresleně a v intencích tradic, které rodinu hodnotově orientují,

i) v emoční atmosféře je patrné uspokojení ze vzájemného kontaktu.

„Každá rodina má jinak nastaven svůj emoční termostat a určit hranici mezi přátelským popichováním a odmítavým ironizováním může spíše ten, kdo je dokonale zasvěcen do přediva signálů, tedy člen rodiny...“

Shrnutí

úplnost x neúplnost rodiny

vztahy mezi rodiči a širší rodinou

počet sourozenců a postavení dítěte mezi nimi

dispozice dítěte

typ a náročnost výchovy

způsob trestání dítěte

projevy lásky x zanedbávání dítěte

prostředí a materiální zajištění ve kterém rodina žije

Fáze adaptace rodičů na postižení dítěte

Fáze šoku a popření: projev obranného mechanismu, informace je subjektivně nepřijatelná, rodiče zpravidla nemají zájem o další informace

Fáze bezmocnosti: rodiče nevědí, co mají dělat, kde hledat pomoc, situaci neumí řešit, pocity viny, studu, hanby, bývají přecitlivělí

Fáze smlouvání: přechodné období, rodiče přijali danou skutečnost, ale snaží se získat zlepšení (např. dítě bude chodit o berlích), často velká únava a vyčerpání z náročné péče

Fáze postupné adaptace a vyrovnání se s problémem: zvýšený zájem o informace, příčina postižení, řešení budoucnosti (předání dítěte do ústavu, opuštění rodiny, upnutí se na povolání, rezignace ad.

Fáze realistického postoje: přijetí dítěte takového, jaké je, reorganizace prostředí, životní úkol – výzva